

En textkomponists funderingar

Synen på hur text skall förhålla sig till musik har växlat betydligt under musikhistoriens gång, alltifrån den gregorianska sången till dagens rappande. Ibland har texten mest tjänat som ett slags "innehållsalibi" för det musikaliska uttrycket. Igor Stravinskij intog kanske en av de mer extrema attityderna till texten genom att föredra latinets vokala kompositioner därför att ingen vet med säkerhet hur det egentligen skall uttalas. De flesta förstår inte heller vad texten betyder. Komponisten skaffar sig på så sätt en stor frihet gentemot texten t.ex. genom att rytmiska betoningar kan läggas hur som helst i melodiken.

Under vissa perioder låg texten närmare det talade ordet som i "recitativo secco" en form som var mycket omhuldat i den tidiga operakonsten. Vid andra tidpunkter i utvecklingen följde texten musiken parallellt genom att i talform framföras av skådespelare till en lämplig instrumentalsats, som i melodramen. Mellankrigstidens stora intresse för talkörer är ett annat uttryck för att organisera texten i musikliknande former såsom Ernst Toch's kända "talfuga" som enbart bygger på geografiska namn.

Under 1900-talets modernistiska rörelser har vi sett många olika prov på hur text har använts både i poesin och i samband med musik. Åtskilliga mer eller mindre lyckade experiment med ord och språk har gjorts under vårt sekel t.ex. futurismens fantasifulla användning av ljudhärmande ord, dadaismens slumpdikter, den franska lettrismens stavelsekonstruktioner utan egentlig semantisk betydelse, "poesie sonore" eller "sound-poetry" där ordens ljudliga och klangliga egenskaper är i fokus för konstnärens intresse, alltså ett slags närmande till musiken från poeternas sida.

Ytterligare en riktning inom ordkonsten skall nämnas här nämligen den konkreta poesin som i princip är en svensk "uppfinning". 1953 publicerade Öyvind Fahlström manifestet för konkret poesi i undergroundtidskriften "Odysse", vilket veterligen är första gången uttrycket konkret poesi har använts. En inspirationskälla var den franske komponisten Pierre Schaeffer med sin konkreta musik. Fahlström som själv var den förste att producera sig inom denna konstart fick ett mycket stort inflytande på några av de unga svenska poeterna och författarna på 60-talet som Bengt Emil Johnson, Mats G. Bengtsson, Jarl Hammarberg, Torsten Ekbom, Åke Hodell, m.fl. Fahlström visade också vägen när det gäller att bryta ny mark för poesin genom sina medieegna texter för t.ex. radion. 1963 skrev han ett längre stycke för Sveriges radio med titeln "Fåglar i Sverige" som blev epokgörande och en inspirationskälla för den ovan nämnda poetgenerationen. Fahlström förebådade den s.k. postmodernismen genom att kombinera olika konstnärliga genrer på ett ganska oväntat sätt. I "Fåglar i Sverige" integreras t.ex. populärmusik med texten på ett vis som för tankarna till det som Robert Rauschenberg kallade "Combines", t.ex. Fahlströms användning av populärmelodin "Telstar". Sveriges Radio var 1960-talet mycket intresserad av att experiment gjordes i radiomediet. Alltfler konstnärer ville vara med och arbeta inom radiomediet också bland komponisterna t.ex. jag själv och Arne Mellnäs.

Även utomlands fanns ett spirande intresse för denna "radiokonst". 1967 beslöt ett halvt dussin Europeiska radiostationer att inleda ett samarbete inom denna genre. Man kunde emellertid inte enas om ett lämpligt samlingsnamn. I Sverige tog vi då saken i egna händer och kallade området kort och gott för "Text-ljudkompositioner. Det är svårt att koncist definiera detta begrepp. Området är ganska diffust i konturerna. Man kan snarast beskriva det som en korsningspunkt

mellan olika mer eller mindre experimentella texter, musik och betydelsebärande ljudförlopp. Det finns dock vissa gemensamma drag som bildar dess kärna. Text-ljudkompositioner föreligger nästan alltid i inspelad form. Musik, i den mån den förekommer, är många gånger insatt som ett slags collageelement ofta med en associativ eller symbolisk funktion, t.ex. som i Åke Hodells stycken. Textmaterialet bland de svenska verken sträcker sig över ett ganska stort spektrum från det abstrakta och lyriska (t.ex. av Bengt Emil Johnson) till det extremt entydigt politiska (Hodell), men även minimalistiska former eller "syntetiska språk" har använts (Sten Hanson, Johnson, m.fl.). En intressant bieffekt när det gäller valet av just Text-ljudkompositioner som samlingsnamn för detta område är att det fick ett visst genomslag även internationellt, särskilt inom det anglo-amerikanska språkområdet. Även om man kanske i dag inte finner så många nya konstnärer som säger sig arbeta med Text-ljudkompositioner så har det likafullt haft ett betydande inflytande på många textkonstnärer världen över och det är inte särskilt ofta som en ny erkänd konstform föds i Sverige, men så är faktiskt fallet med denna genre.